

BOFIT Online

2004 ▪ No. 5

Merja Tekoniemi

Venäjän Kaukoidän
taloudellinen integraatio

Suomen Pankki
BOFIT – Siirtymätalouksien tutkimuslaitos

Suomen Pankki
BOFIT – Siirtymätalouksien tutkimuslaitos

PL 160
00101 Helsinki
Puh. (09) 183 2268
Fax: (09) 183 2294
bofit@bof.fi
www.bof.fi/bofit

BOFIT Online
Päätoimittaja *Tuomas Komulainen*

ISSN 1456-811X (online)
31.8.2004

Helsinki 2004

Tässä julkaisussa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajan omia eivätkä välttämättä edusta Suomen Pankin kantaa.

Sisällys

Tiivistelmä	3
1 Johdanto.....	4
2 Venäjän Kaukoitä maantieteellisenä alueena	5
3 Venäjän Kaukoidän väestökehitys	6
4 Venäjän Kaukoidän sisäinen ja ulkoinen integraatio.....	7
4.1 Kaukoidän rooli Venäjän sisäisessä työnjaossa.....	8
4.1.1 Kaukoitä tuotanto- ja investointien kohdealueena.....	9
4.1.2 Kaukoidän infrastruktuuri.....	10
4.2 Kaukoidän ulkomaan suhteet	12
5 Yhteenveto ja johtopäätökset	14
Lähteet	16

Merja Tekoniemi

Venäjän Kaukoidän taloudellinen integraatio

Tiivistelmä

Neuvostoliiton aikana Venäjän Kaukoidän rooli Euroopan puoleisen Venäjän raaka-ainetoimittajana, Tyynenmeren laivaston tukikohtana ja puolustusteollisuuden keskittymänä takasi alueelle tärkeän aseman. Valtion tuet mahdollistivat Kaukoidän integroitumisen muuhun Venäjään pitkistä välimatkoista huolimatta. Neuvostoliiton hajottua aluetukien leikkaukset muuttivat tilanteen. Venäjän Kaukoitää eristyi muusta Venäjästä ja alkoi etenkin 1990-loppupuolella kehittää taloussuhteitaan läheisten ulkomaisten rajanaapureidensa kanssa. Taloussuhteiden kehittämiseksi on hyvä perusta, sillä mm. Koillis-Kiinaa koskevat kehittämissuunnitelmat merkitsevät toteutuessaan huomattavaa kasvupotentiaalia myös Venäjän Kaukoidälle. Kaukoidän ja etenkin Koillis-Kiinan tarpeet kompensoivat toisiaan: Koillis-Kiinan alue on potentiaalinen markkina-alue, jossa asuu huomattava ihmismäärä, mutta alueelta puuttuu raaka-aineita. Kaukoitää sen sijaan on luonnonvaroiltaan erityisen rikas, mutta kärsii väestökadosta.

Asiasanat: Venäjä, Kaukoitää, taloudellinen integraatio

1 Johdanto

Taloudellinen integraatio voidaan määritellä prosessiksi, joka saa eriasteisia muotoja aina bilateraalisopimuksista liittovaltion saakka. Neuvostoliitto harjoitti aikanaan taloudellista ja poliittista yhteistyötä lähinnä SEV-maiden kanssa. Nyky-Venäjä sen sijaan on pitkälti irtautunut Neuvostoliiton aikaisesta autarkia -ajattelusta eikä kysymys siitä, haluaako maa integroitua maailmantalouteen ole ajankohtainen. Ehkä enemmänkin on kysymys integroitumisen asteesta ja aikataulutuksesta. 1990-luvun alkuun verrattuna muutos suhtautumisessa *taloudelliseen* integraatioon muidenkin kuin entisten neuvostotasavaltojen ja ex-sosialistimaiden kanssa on huomattava. Käytännön tasolla muutos näkyy mm. yritysten suorina ulkomaankauppasuhteina ja Venäjälle tehtyjen ulkomaisten investointien mahdollistumisena. Toisaalta on todettava, että integroituminen on edennyt ennakoitua hitaammin. Neuvostoliiton aikaiselle perustalle rakennettu IVY -yhteistyö on toiminut heikosti alusta alkaen ja suunnitelmat taloudellisen yhteistyön laajentamiseksi Ukrainan, Kazakstanin ja erityisesti Valko-Venäjän kanssa ovat edenneet hitaasti. Huolimatta viimeaikaisesta edistymisestä, integraatio EU:n kanssa on vielä vähäistä ja WTO -prosessikin on kesken.

Nykyisessä globalisaation hallitsemassa maailmassa maiden ja niiden yksittäisten alueiden on pyrittävä löytämään oma paikkansa, omat erikoistumisalueensa ja vahvuutensa. Menestyksellisen ulkoisen integraation taustalta löytynee väistämättä myös onnistuneita sisäisen integraation rakenteita. Erityisesti Venäjän kokoiselle maalle sisäinen taloudellinen integraatio on haaste. Kun maantieteelliset etäisyydet ovat suuret, on tärkeää, että taloussuhteet toimivat eivätkä alueet ole eristyksissä toisistaan. Tässä selvityksessä tarkastellaan Venäjän Kaukoidän taloudelliseen integraatioon liittyviä kysymyksiä. Koska on kyseessä Venäjän alue, taloudellisella integraatiolla viitataan lähinnä Kaukoidän taloudelliseen yhteistyöhön sekä Venäjän muiden alueiden (Kaukoidän sisäinen integraatio) että ympäröivien maiden – erityisesti Kiinan, Japanin ja Koreoiden – (Kaukoidän ulkoinen integraatio) kanssa.

Selvityksessä pyritään kuvaamaan Kaukoidän roolia yhtenä Venäjän seitsemästä federaatiopiiristä ja hahmottelemaan sen tulevaisuuden kehityssuuntia. *Toisessa kappaleessa* Venäjän Kaukoitää esitellään lyhyesti maantieteellisenä alueena ja *kolmannessa kappaleessa* on tiivis katsaus alueen väestökehitykseen. *Neljännessä kappaleessa* keskitytään Kaukoidän sisäisen ja ulkoisen integraatiokehityksen hahmottamiseen suhteellisen yleisellä tasolla. Syvällisen analyysin tekemistä asiasta vaikeuttaa ruplamääräisten kauppavirtatietojen puuttuminen Kaukoidän ja muun Venäjän välisestä kaupasta.¹ Niinpä sisäisen integraation tarkastelu rajoittuu yksinkertaiseen tilastojen tarkasteluun. Kaukoidän ulkoisen integraation tarkastelu keskittyy yhteistyöhön sen lähimpien ulkomaisten rajanaapureiden kanssa. *Viidennessä kappaleessa* esitetään yhteenveto ja johtopäätökset.

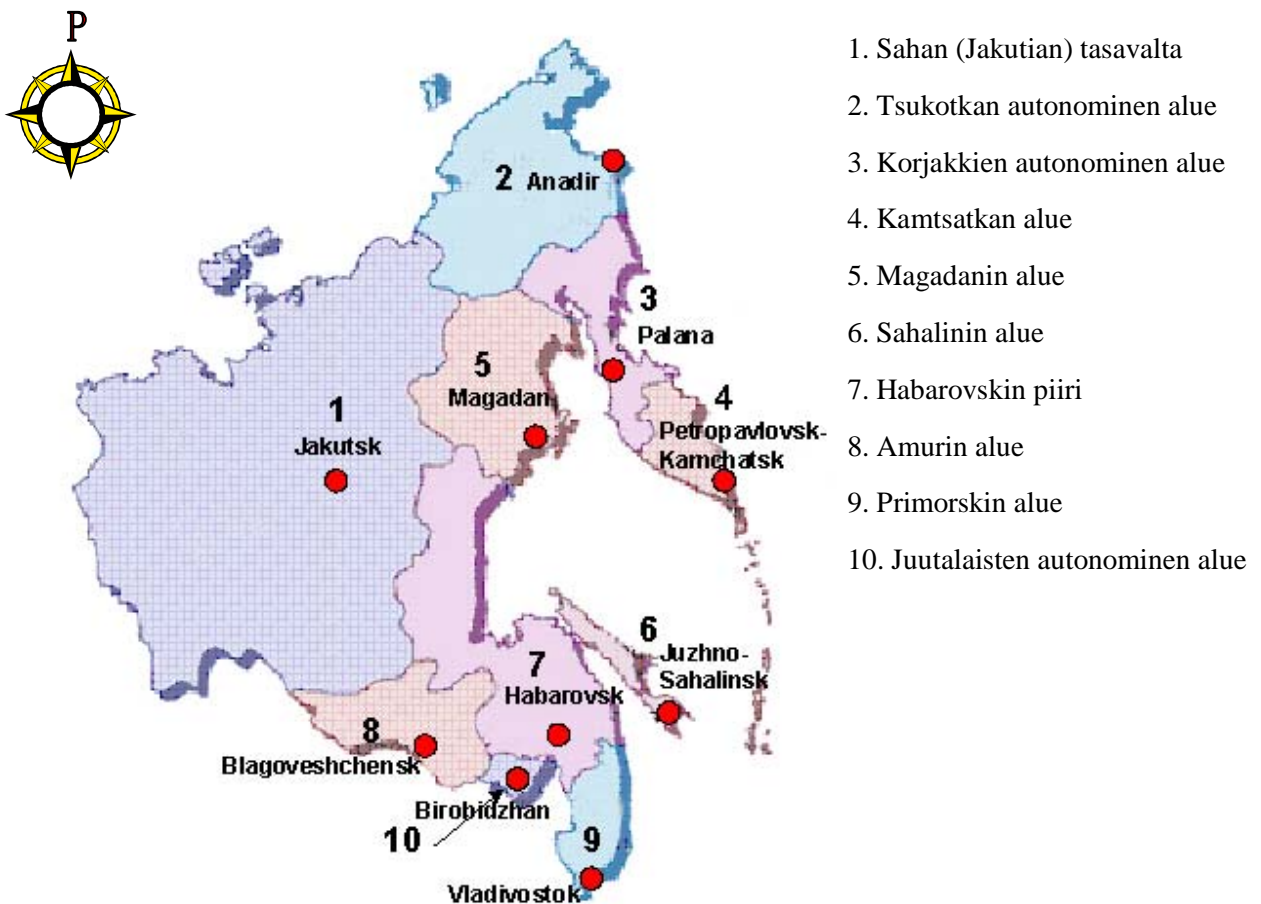
¹ Venäjän tilastolaitos julkaisee tietoja koko Kaukoidän alueen kappale- tai tonnimääräisestä viennistä tai tuonnista tiettyjen tuotteiden osalta, mutta ruplina tietoja ei julkaista. Ruplamääräisiä tietoja löytyy satunnaisesti Kaukoidän eri alueilta, mutta koko Kaukoidän osalta tietoja ei keskitetysti saa.

2 Venäjän Kaukoitä maantieteellisenä alueena

Venäjän Kaukoitä käsittää yli 6 miljoonan neliökilometrin alueen Venäjän itäosissa ja vastaa yli kolmannesta koko Venäjän pinta-alasta. Se on kaksi kertaa Intian kokoinen alue² ja rajautuu valtaosin meriin – pohjoisessa Jäämereen ja idässä Tyynen valtameren. Etelässä Kaukoidän alueella on pitkä yhteinen raja Kiinan kanssa. Kaukoidän alue jakautuu kymmeneen aluehallinnolliseen yksikköön (kts. kuva 1.), joista pinta-alaltaan suurin on Jakutian (Sahan) tasavalta. Asukasmäärältään suurin on Primorskin piiri, jossa asuu kolmannes alueen väestöstä.

Kaukoidän alueyksiköt poikkeavat toisistaan monilla tavoin eikä yhtenäisestä Kaukoidästä voida puhua muuten kuin hallinnollisesti. Maantieteellisesti voidaan erottaa pohjoiset, eteläiset ja rannikkoalueet. Pohjoisten alueiden asuttamista ja teollistamista haittaavat ilmaston aiheuttamat rajoitukset (tundra, ikirouta). Pohjoisilla Saha-Jakutian, Kamtsatkan ja Magadanin alueilla asuu vain vähän ihmisiä lähinnä kaivos- ja metsäteollisuuskeskittymien ympärillä. Pohjoiset alueet kärsivät myös alueelta pois suuntautuvasta muutto- liikkeestä. Väestön pääosa on keskittynyt etelään, jossa Amurin, Primorskin ja Habarovskin alueilla asuu kaksi kolmasosaa Kaukoidän väestöstä. Sinne on myös keskittynyt pääosa Kaukoidän teollisesta toiminnasta. Rannikkoalueilla harjoitetaan kalastusta ja erityisesti Sahalinin saarella öljy- ja kaasuteollisuus on tärkeässä asemassa.³

Kuva 1. Venäjän Kaukoitä

² Mikäli Venäjän Kaukoitä olisi itsenäinen valtio, se olisi pinta-alaltaan yhdeksänneksi suurin maa maailmassa.

³ Bradshaw & Lynn (1998)

Taulukko 1. Venäjän Kaukoita – perustietoja

	Pinta-ala 1000 km²	Väestö 1000 hlöä	Väestö- tiheys m²	Pääkaupunki
Venäjä	17075	145200	8.5	Moskova
<i>Kaukoita</i>	<i>6216</i>	<i>6686.7</i>	<i>1.1</i>	
Sahan (Jakutian) tasavalta	3103	948.1	0.3	Jakutsk
Primorskin alue	166	2068.2	12.5	Vladivostok
Habarovskin piiri	789	1435.4	1.8	Habarovsk
Amurin alue	364	902.5	2.5	Blagoveshchensk
Kamtsatkan alue, josta Korjakkien autonominen alue	472	358.8	0.8	Petropavlovsk-Kamchatski
	302	25	0.1	Palana
Magadanin alue	461	182.7	0.4	Magadan
Sahalinin alue	87	546.5	6.3	Juzhno-Sahalinsk
Juutalaisten autonominen alue	36	190.9	5.3	Birobidzhan
Tsukotkan autonominen alue	738	53.6	0.1	Anadir

Lähde: Bradshaw (2001), 3; Venäjän tilastolaitos

3 Venäjän Kaukoidän väestökehitys

Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen väestön määrä Venäjän Kaukoidässä on supistunut erittäin voimakkaasti. Vuosina 1979 – 1989 Kaukoidän väestö kasvoi vielä yli 17 %. Kasvusta lähes 80 % tuli luonnollisesta väestönkasvusta ja loput alueelle suuntautuneen muuttoliikkeen seurauksena.⁴ Heti 1990-luvun alussa kehityksen suunta kuitenkin kääntyi. Kaukoidän väestö supistui vuosina 1989 – 2002 lähes 16 % ja väestön väheneminen oli selvästi nopeampaa kuin Venäjällä yleensä. Samana ajanjaksona koko Venäjän väestö väheni reilun prosentin.⁵ Vuonna 2002 suoritetun väestönlaskennan mukaan Kaukoidän alueella asuu 6,7 miljoonaa henkeä.⁶ (Taulukko 2.)

Väestön väheneminen johtuu sekä Venäjällä yleisestä syntyvyyden laskusta ja kuolleisuuden kasvusta että väestön muutosta alueelta. 1990-luvulla alueelta muutti yli 1,2 miljoonaa ihmistä ja muuttoliike jatkuu edelleen. Supistunutta työvoiman määrää ovat osittain korvanneet alueelle usein laittomasti muuttaneet kiinalaiset, joiden määrästä on hyvinkin suuresti vaihtelevia arvioita. Useimmat arviot liikkuvat 100 000 ja miljoonan välimaastossa – monien miljoonien arviot lienevät liioiteltuja. Kiinalaiset harjoittavat alueella pieni-muotoista vähittäiskauppaa tai työskentelevät palvelusektorilla. Heidän tärkeimpiä myyn-

⁴ Bradshaw ed. (2001), 139-140

⁵ Samalla Kaukoidän osuus koko Venäjän väestöstä supistui lähes prosenttiyksikön 4,6 %:iin.

⁶ Lallukka (2004), 3.

tiartikkeleitaan ovat päivittäistavarat, vaatteet ja kengät. Kiinalaisia työskentelee myös maa- ja metsätaloudessa sekä rakennusteollisuudessa.⁷

Taulukko 2. Venäjän Kaukoidän väestökehitys, 1000 hlöä

	Väestö 1990	Väestö 2002	Väestö 2015 arvio	Väestön muutos 1990-2015 (%)
Venäjä	148543	145200	138059	-7.1
<i>Kaukoitää</i>	8057	6687	6612	-17.9
Sahan (Jakutian) tasavalta	1109	948	1018	-8.2
Primorskin alue	2299	2068	1929	-16.1
Habarovskin piiri	1851	1435	1419	-23.3
Amurin alue	1074	903	848	-21.0
Kamtsatkan alue	473	359	376	-20.5
Magadanin alue	534	183	225	-57.9
Sahalinin alue	717	547	567	-20.9
Juutalaisten autonominen alue	220	191	177	-19.5
Tsukotkan autonominen alue	154	54	53	-65.6

Lähde: Venäjän tilastolaitos (Goskomstat); Heleniak (2001), 150

4 Venäjän Kaukoidän sisäinen ja ulkoinen integraatio

Neuvostoliiton sisäiset taloussuhteet romutuivat, kun maa 1990-luvun alussa hajosi useaksi uudeksi valtioksi. Myös uuden itsenäisen Venäjän rajojen sisällä taloussuhteet katkesivat, kun alueet alkuvaiheessa alkoivat harjoittaa protektionistista kauppapolitiikkaa keskinäisissä suhteissaan. Venäjän sisäinen integraatio oli tutkimusten mukaan ⁸ vielä 1990-luvulla alueellisesti hyvin eriytynyttä ja vaihteli myös ajallisesti erittäin paljon. Tämä näkyi mm. läheistenkin alueiden välisissä suurissa hintaeroissa, joita yksinomaan kuljetuskustannukset eivät pystyneet selittämään. 1990-luvun loppuun mennessä Venäjän alueet olivat karkeasti ottaen jakautuneet niihin, jotka priorisoivat kotimaisia taloussuhteita ja niihin, jotka panostivat ulkomaisiin taloussuhteisiin kotimaisten kustannuksella.⁹

Nykypäivän Venäjän alueet ovat monessa mielessä erittäin heterogeenisia, mikä vaikuttaa niiden mahdollisuuksiin ja halukkuuteen integroitua sekä sisäisesti että ulkoisesti. *Ensinnäkin*, Neuvostoliiton aikainen alueiden erikoistuminen vaikuttaa väistämättä alueen nykyiseen taloustilanteeseen ja sen suuntautumiseen koti- tai ulkomaisia markkinoita palvelevaksi. *Toiseksi*, Venäjän kehittymätön aluepolitiikka ei ole riittävästi pystynyt tai edes

⁷ Anon (2003)

⁸ Berkowitz & DeJong (1998, 2003)

⁹ Myös Kiinaa tutkinut Young (2001) havaitsi, että Kiinan sisäiset markkinat muuttuivat pirstaleisemmiksi Kiinan maailmankaupan kasvaessa.

pyrkinytkään tasoittamaan alueiden välisiä elintasoeroja, jotka kasvoivat 1990-luvulla. *Kolmanneksi*, Venäjän maantieteellinen laajuus ja väestön sijoittuminen pääosin maan läntisiin osiin vaikuttaa taloussuhteiden muotoutumiseen. Venäjän suuntautuminen Eurooppaan on jättänyt maan Aasian puoleisten alueiden kehittämisen toisarvoiseksi asiaksi huolimatta virallisista vakuutuksista panostaa Kaukoitään.

Neuvostoliiton aikana Venäjän Kaukoidällä oli tärkeä geostrateginen asema, joka takasi sille keskushallinnon finansiialisen tuen.¹⁰ Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen Kaukoitää on kärsinyt autarkiasta kahdella eri tasolla – se on etäännytynyt muista Venäjän markkinoista ja sen sisällä alueyksiköt ovat kukin kääntyneet entistä enemmän sisäänpäin ts. kauppa niiden välillä on ollut vähäisempää. Etäänntyminen muista Venäjän markkinoista on johtunut mm. nopeasti kasvavista kuljetuskustannuksista ja aluetukien supistumisesta.¹¹ Ulkomaankauppa maantieteellisesti läheisten maiden raja-alueiden kanssa on korvannut aiempien Venäjän sisäisten kauppasuhteiden romuttumista.

4.1 Kaukoidän rooli Venäjän sisäisessä työnjaossa

Venäjän sisäisten markkinoiden yhtenevyydestä (integraatioasteesta) on tehty useita tutkimuksia. 1990-luvun alkua tarkastelevien, ns. yhteisintegroituvuus-analyysejä (cointegration analysis) hyödyntävien tutkimusten (mm. Gardner and Brooks (1994); Berkowitch et al. (1998)) mukaan Venäjän markkinat olivat 1990-luvun ensimmäisellä puoliskolla heikosti integroituneet, vaikkakin merkkejä integroitumisen etenemisestä oli havaittavissa. Gluschenkon tutkimuksessa (2004) tarkasteltiin tavaramarkkinoiden integraatiota vuosina 1994 – 2000 75:llä Venäjän alueella. Tutkimus perustui oletukseen, että Venäjän tavaramarkkinat ovat täysin integroituneet, kun alueilla vallitsevat kutakuinkin samat hinnat. Tutkimuksessa käytettiin aikasarja-analyysejä, jonka aineistona olivat välttämättömyyshyödykkeistä koostuvan korin hintamuutokset kuukausitasolla. Tutkimuksen perusteella Venäjän alueet jaettiin kolmeen ryhmään sen mukaan, kuinka hyvin alueiden hintamuutokset korreloivat koko maan hintamuutosten kanssa. Alue luokiteltiin integroituneeksi, mikäli sen hyödykekorin hinta vaihteli kutakuinkin koko Venäjän hintakorin muutosten mukaisesti. Tutkimusjoukosta 36 % oli tällaisia alueita. Mikäli alueen hintataso oli lähentymässä koko Venäjän hintatasoa vuosina 1994 – 2000, se luokiteltiin integraatioon suuntautuvaksi alueeksi (44 %). Loput alueista eivät olleet integroituneita. Kaukoidän kymmenestä alueesta seitsemän¹² oli tutkimuksessa mukana. Yksikään niistä ei kuulunut integroituneiden alueiden joukkoon.¹³

Seuraavassa rajoitutaan tarkastelemaan Kaukoidän roolia yhtenä Venäjän seitsemästä federaatiopiiristä yksinkertaisen tilastoanalyysin perusteella. Tarkastelun kohteena ovat muutamat Venäjän tilastokomitean tietoihin perustuvat indikaattorit, joiden avulla asiasta pyritään luomaan karkea yleiskuva. Kappaleissa käsitellään Kaukoidän tuotantorakennetta, investointeja ja infrastruktuuria.

¹⁰ Tyynenmeren laivastotukikohtaan kuului 160 000 henkilöä, yli 100 sukellusvenettä ja muutama sata alusta. Kylmän sodan loppuvaiheilla puolustussektorin osuus Venäjän Kaukoidän teollisuustuotannosta oli noin viidennes ja 40 % alueen väestöstä työskenteli sen piirissä. Glosserman (2003)

¹¹ APCSS Conference summary (2003)

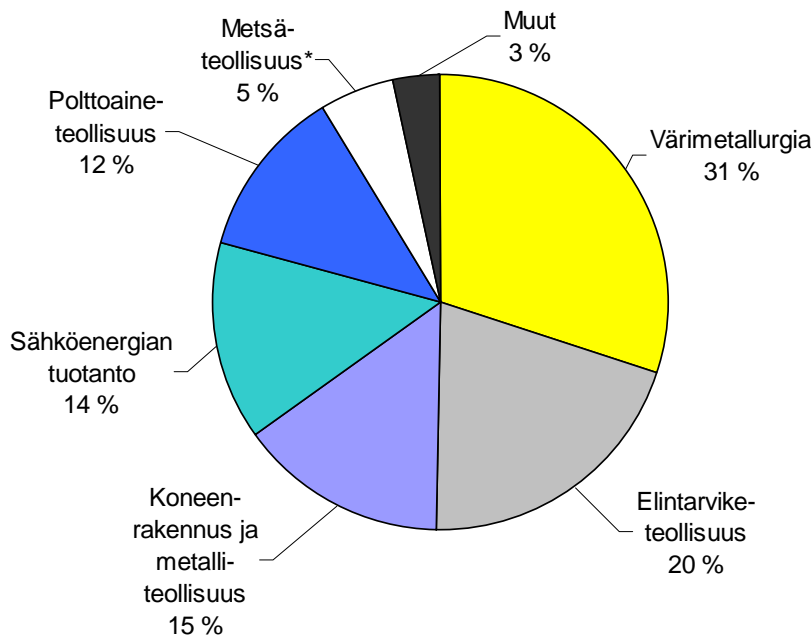
¹² Tutkimuksesta puuttuivat Amurin, Tshukotkan ja Korjakkien alueet.

¹³ Gluschenko (2004), 6-7

4.1.1 Kaukoita tuotanto- ja investointien kohdealueena

Luonnonresursseiltaan Venäjän Kaukoita on rikasta aluetta. Sieltä löytyy mm. öljyä, kultaa, timantteja ja puuta. 1990-luvun alkuun verrattuna Kaukoidän teollisuusrakenne on muuttunut huomattavasti. *Värimetallurgia*, joka 1990-luvun alussa kattoi noin 15 % alueen teollisuustuotannosta, kasvatti vuoteen 2001 mennessä osuuttaan lähes 30 %:in. Myös *polttoaineteollisuus* on vahvistanut asemaansa 1990-luvun aikana. Samana ajanjaksona *elintarviketeollisuuden* osuus supistui kolmanneksesta viidesosaan koko teollisuustuotannosta. Elintarviketeollisuus on lähes täysin kalanjalostusteollisuutta, jonka ongelmana on mm. laitton pyynti ja salakuljetus. Vuonna 1990 lähes viidenneksen alueen teollisuustuotannosta muodostanut *koneenrakennus* palveli puolustusteollisuutta. Vuoteen 1995 mennessä sen osuus teollisuustuotannosta oli puolittunut, mutta 2000-alkuun mennessä se pystyi jälleen nousemaan alueen kolmanneksi tärkeimmäksi teollisuudenalaksi (15 % Kaukoidän teollisuustuotannosta vuonna 2001).

Kuva 2. Venäjän Kaukoidän teollisuusrakenne vuonna 2001, % teollisuustuotannon arvosta

* ml. puunjalostusteollisuus, selluloosa- ja paperiteollisuus

Lähde: Ishajev, 2003

Vuonna 2000 Kaukoidän osuus koko Venäjän alueiden yhteenlasketusta BKT:stä oli noin 5 %.¹⁴ Henkeä kohden laskettuna Kaukoidän BKT oli hieman korkeampi kuin Venäjän keskiarvo, mutta toisaalta Kaukoidän sisällä on merkittäviä alueellisia eroja. Juutalaisten autonomisella alueella oli vuonna 2000 henkeä kohden laskettuna Kaukoidän alhaisin alueellinen BKT, joka oli selvästi alhaisempi kuin Venäjällä keskimäärin. Toista ääripäätä edusti Sahan (Jakutian) alue, jonka tuotannon arvo henkeä kohden oli lähes kaksinkertainen koko Venäjän keskiarvoon verrattuna. Suuria eroja selittää mm. teollisuuden erilainen

¹⁴ Venäjän alueiden yhteenlaskettu BKT ei täysin vastaa koko Venäjän BKT:tä.

merkitys alueellisessa BKT:ssä ja alueiden teollisuusrakenteiden erilaisuus. Juutalaisten autonomisella alueella teollisuuden osuus alueellisesta BKT:stä oli vuonna 2002 vain 14 %, kun se Sahan alueella oli yli 40 %. Vuonna 2002 Juutalaisten autonominen alue sijoittui Venäjän alueiden välisessä alueellisen BKT:n henkeä kohden tehdyssä vertailussa alimpaan kolmannekseen. Saha puolestaan on viiden suurimman joukossa. Juutalaisten alueella rakennusteollisuuden osuus teollisuustuotannosta oli vuonna 2002 lähes kolmannes, energiateollisuuden 18 % ja metsä- ja paperiteollisuuden sekä koneenrakennuksen 13 % kummankin osalta. Sahan alueella teollisuustuotanto on yksipuolisempaa ja perustui lähes yksinomaan alueen huomattaviin raaka-ainevaroihin. Teollisuustuotannosta lähes kolme neljäsosaa oli vuonna 2002 värimetallurgiateollisuutta. Alueelta löytyy timantteja, kultaa, kaasua, hiiltä, hopeaa ja kuparia. Polttoaine- ja energiateollisuus kattoi 22 % teollisuustuotannosta.¹⁵

1990-luvun puolivälistä alkaen Kaukoidän osuus Venäjän pääomainvestoinneista on pysynyt suhteellisen tasaisesti viiden prosentin tasolla. Osuus vastaa Kaukoidän osuutta Venäjän väestöstä. Myöskään henkeä kohti laskettuna Kaukoidän luvut eivät ole alhaisia, vaikkeivät ne ylläkään vuoden 1990 tasolle. Tällöin Kaukoidän pääomainvestoinnit olivat henkeä kohden laskettuna jopa yli 40 % korkeammalla tasolla kuin koko Venäjällä keskimäärin. Vuonna 2000 ne olivat selvästi (-12 %) alemmat kuin Venäjän keskiarvo.¹⁶ Mikäli tarkastellaan vain niitä pääomainvestointeja, joissa on mukana ulkomaista pääomaa, Kaukoidän merkitys on hieman suurempi. Hieman alle 9 % näistä investoinneista keskittyi vuonna 2000 Kaukoitään.

Kyseiset luvut eivät kuitenkaan kerro koko totuutta. Kuten tuotantokin, myös pääomainvestoinnit ovat Kaukoidässä voimakkaasti keskittyneitä tietyille alueille ja aloille. Vuonna 2000 kaikista Kaukoidän pääomainvestoinneista noin 80 % keskittyi neljälle alueelle – Sahaan, Amuriin, Habarovskiin ja Sahalinille. Sahalinin osalta kyseessä on lähes yksinomaan investointeja, joissa on mukana ulkomaista pääomaa ja jotka keskittyvät öljysektorille.

Kaukoitää on Venäjän sisäisessä ja ulkoisessa työnjaossa pitkälti raaka-ainetoimittaja. Tuotteiden jalostusasteen nostamiseen ei ole panostettu riittävästi ja näin alue kärsii heikosta vaihtosuhteesta. Vaikka alueelle investoidaan kohtuullisen paljon, investoinnit ovat keskittyneet vain harvoille aloille eikä niissäkään tarkoituksena ole ollut jalostusasteen nostaminen, vaan tuotannon lisääminen. Kaukoidässä asia on tiedostettu, mutta kehityksen suunnan kääntäminen ei ole yksinkertaista, varsinkin kun alueella koetaan keskushallinnon panostavan alueen kehittämiseen vain julkilausumien muodossa. Keskushallinnon tasolla hyväksytyt kehittämissstrategiat eivät itsenäisen Venäjän aikana ole toteutuneet lähimainkaan suunnitelmien mukaisesti.

4.1.2 Kaukoidän infrastruktuuri

Maan liikenneinfrastruktuurin laajuus ja taso on yksi selkeimmistä sisäisen integraation mittareista. Pinta-alaltaan suuren maan tapauksessa infrastruktuurin merkitys on erityisen tärkeä. Kaukoidän liikenneinfrastruktuuri luotiin neuvostoaikana palvelemaan maan taloudellisia ja poliittisia tavoitteita. Alue tarjosi Neuvostoliiton läntisille osille luonnonvaroja ja oli puolestaan useiden teollisuustuotteiden ja etenkin elintarvikkeiden osalta täysin riip-

¹⁵ Vuoden 2000 tilastotiedot Venäjän tilastolaitoksesta; vuoden 2002 tilastotiedot Aton Capital (2004).

¹⁶ Vertailussa on luonnollisesti huomioitava, että pääomainvestointien taso vaihtelee sekä suuruudeltaan että alueittaiselta jakaumaltaan vuosittain. Mikäli alueelle on tiettynä ajanjaksona investoitu runsaasti, taso voi äkillisesti laskea ilman, että kyseessä on alueen kannalta erityisen huolestuttava kehityssuunta.

puvainen Siperiasta ja Länsi-Venäjältä. Poliittisesti alue oli tärkeä Tyynenmeren sijaintinsa ja Japanin ja Kiinan läheisyytensä vuoksi.¹⁷

Neuvostoliiton perintönä rautatiet ovat maan tärkein kuljetusmuoto. Erityisesti Kaukoidässä muu liikenneinfrastruktuuri luotiin rautateiden jatkoksi ja palvelemaan sitä. Trans-Siperian rata, joka valmistui 1900-luvun alussa, rakennettiin yhdistämään maan läntisiä ja itäisiä osia. Rata on edelleen alueen tärkein linkki Euroopan puoleiseen Venäjään. Trans-Siperian radan pohjoispuolelle alettiin jo 1930-luvulla rakentaa Baikalin-Amurin-rataa (BAM), joka lopullisesti valmistui vasta 1990-luvun alussa reilusti aikataulusta jäljessä. Radalla oli alun perin tarkoitus kuljettaa mineraaleja, puuta ja Länsi-Siperian öljyä Tyynenmeren markkinoille, mutta sen liikenteellinen merkitys jäi lopulta vähäiseksi.¹⁸

Kaukoidän ja sen tärkeimpien raaka-ainekeskusten yhdistäminen Länsi-Venäjään tapahtui Neuvostoliiton aikana Kaukoidän sisäisen liikenneinfrastruktuurin kehittämisen kustannuksella. Pitkistä välimatkoista läntiseen osaan maata aiheutuvia kustannuksia taasoittivat valtion tuet. Nykyään, kun tukia on reilusti karsittu, kauppasuhteiden ylläpitäminen maan läntisten alueiden kanssa on sekä hankalaa että kallista, mikä edesauttaa syrjäisten alueiden muuttumista yhä syrjäisemmiksi. Venäjällä sovelletaan suhteessa alueisiin edelleenkin mm. erilaista verotusta ja eri energiatariffeja¹⁹. Tämä koskee mitä suurimmassa määrin Venäjän Kaukoitää.

Koko Venäjän liikenneinfrastruktuuri on 1990-luvulla kärsinyt investointien vähäisyydestä. Kuluvana keväänä hallitus on käsitellyt liikennejärjestelmän kehittämistä koskevaa ohjelmaluonnosta ja selkeästi korostanut infrastruktuurin merkitystä maan talouskasvun ja kilpailukyvyyn tärkeänä osatekijänä. Ohjelmassa mainitaan erityisesti Kaukoidän liikenneinfrastruktuurin heikko taso ja sen sijainti väylänä Aasian ja Tyynenmeren markkinoille.²⁰ Keväällä 2004 Venäjä liittyi myös YK:n koordinoimaan Aasian valtatiehankkeeseen, jonka osana tieverkostoa Kaukoidästä Länsi-Eurooppaan kunnostetaan ja rakennetaan 140 000 km matkalta.²¹

Osana liikenneinfrastruktuurin kehittämistä on myös mainittu tavoite yhdistää Trans-Siperian junarata Koreoiden halki kulkevaan rataan. Projektin toteuttaminen mahdollistaisi aikaa vaativien meritoimitusten korvaamisen huomattavasti nopeammilla rautatietoimituksilla. Pohjois- ja Etelä-Korea sopivat keskinäisen junayhteytensä jälleenrakentamisesta vuonna 2000 ja rakentaminen saatettiin päätökseen kesällä 2003.²² Rata on yhteydessä Kiinan halki kulkevaan junarataan ja sitä kautta Siperian rataan.

Venäjän uusimmat infrastruktuurihankkeet lähimpien Aasian maiden kanssa liittyvät energiaan ja liikenneyhteyksien kehittämiseen. Näistä tärkeimmät koskevat Kiinan ja Japanin energiahuollon turvaamista. Suunnitteilla on öljyputken rakentaminen joko Siperiasta Kiinan Daqingiin (2400 km) tai vaihtoehtoisesti Kaukoidän Nahodkan kautta Japaniin (4000 km). Japaniin suuntautuva putki on huomattavasti kalliimpi, mutta Japani on luvannut rahoittaa osan kustannuksista. Lisäksi putken uskotaan avaavan mahdollisuuksia taloudellisen yhteistyön laajentamiseen Tyynenmeren maiden kanssa. Hallituksen odotetaan tekevän päätöksen öljyputken reitistä vuoden 2004 loppuun mennessä. Ratkaisulla on taloudellisen vaikutuksensa lisäksi myös suuri poliittinen merkitys.²³

¹⁷ North (2001), 73-74

¹⁸ North (2001), 75-76; Ahtola (2001)

¹⁹ Rudko-Silivanov (2003)

²⁰ Transportnaja strategija Rossijskoj Federatsii, projekt 18.12.03

²¹ BOFIT Viikkokatsaus nro 20/2004; 13.5.2004

²² <http://www.startribune.com/stories/535/4518896.html>

²³ <http://www.channelnewsasia.com> 15.12.03

Mielenkiintoisena infrastruktuuriin liittyvänä yksityiskohtana voi mainita myös, että Kaukoidän sähköverkko toimii erillään koko Venäjän sähköverkosta ja perustuu pääosin maan länsiosista tuotavaan hiileen. Käytännössä tämä on tarkoittanut, että sähkön hinta on Kaukoidässä pitkään ollut Venäjän korkein. Vuonna 2003 saatiin kuitenkin käyttöön kaksi vaihetta Habarovskin alueella sijaitsevasta Burejskajan vesivoimalasta, jonka suunnitellaan olevan lopullisesti valmis vuoden 2007 loppuun mennessä. Tällöin voimala on Kaukoidän suurin²⁴ ja vähentää olennaisesti alueen riippuvuutta hiilestä.

4.2 Kaukoidän ulkomaan suhteet

Venäjän Kaukoidän maantieteellinen asema on mielenkiintoinen. Alue sijaitsee pinta-alaltaan maailmaan suurimman maan itäreunalla tuhansien kilometrien päässä maan pääkaupungista, Moskovasta. Alueen lähimmät ja luonnollisimmat yhteistyökumppanit löytyvät pikemminkin Kiinasta, Japanista ja Pohjois- ja Etelä-Koreasta kuin Euroopan puoleisesta Venäjältä, jossa pääosa venäläisistä asuu.

Venäjän Kaukoidän käymä kauppa sen rajanaapurimaiden kanssa lähti nopeaan kasvuun 1990-luvun loppupuolella sekä taloudellisten että poliittisten syiden vuoksi. Jo mainittu alueen eristyminen alueellisten tukien supistumisen vuoksi oli pääasiallinen syy kaupan painopisteen siirtymisessä kaupasta Euroopan puoleisen Venäjän kanssa yhä enemmän kauppaan läheisten naapurimaiden kanssa. Taloudellinen yhteistyö Venäjän Kaukoitää ympäröivien maiden kanssa selittyy maantieteellisen läheisyyden lisäksi myös alueiden toisiaan kompensoivilla tarpeilla. Koillis-Kiinan alueella asuu huomattava määrä ihmisiä, mutta alueelta puuttuu raaka-aineita. Kaukoitää sen sijaan on luonnonvaroiltaan erityisen rikas, mutta kärsii väestökadosta. Kaukoidän alueella asuu alle seitsemän miljoonaa ihmistä, kun Koillis-Kiinassa Venäjän rajan tuntumassa asuu kymmenkertainen ihmismäärä.²⁵

Taulukko 3. Viennin ja tuonnin osuus Kaukoidän ja sen alueiden BKT:stä vuonna 2000

	Vienti	Tuonti
Kaukoitää	32.0	5.9
Sahan tasavalta	37.5	1.3
Primorskin alue	26.0	14.0
Habarovskin piiri	53.6	5.0
Amurin alue	6.1	1.8
Kamtsatkan alue	18.8	6.3
Magadanin alue	0.8	9.1
Sahalinin alue	32.9	6.6
Juutalaisten autonominen alue	8.9	3.4
Tsukotkan autonominen alue	0.2	n.a.
Venäjä	39.8	13.1

Lähde: Venäjän tilastolaitos

Vuoden 1995 puoliväliin mennessä Kaukoidän tuottamasta alueellisesta bkt:stä yli 70 % kulutettiin alueen sisällä, yli 15 % vietiin ulkomaille ja alle 13 % muille Venäjän alueille²⁶.

²⁴ Kapasiteetiltaan 2000 megawattia. Voimala tuottaa täysin valmiina 7,1 miljardia kilowattituntia vuodessa. http://vn.vladnews.ru/News/upd02_2.HTM

²⁵ BBC News 19.12.03

²⁶ Minakir (2001)

Vuonna 2000 viennin osuus oli noussut jo 32 %:iin. Kaukoidän sisällä viennin merkitys vaihteli kuitenkin huomattavasti. Merkittävintä vienti ulkomaille oli Habarovskin alueelle, jonka tuottamasta tavaroiden ja palveluiden arvosta yli puolet päätyi vientiin. Sahalinilla vastaavasti viennin osuus oli kolmannes ja Primorskissa viidennes. Tuonnin osuus Kaukoidän alueellisesta bkt:stä oli vuonna 2000 alle 6 %. Venäjän BKT:stä viennin osuus puolestaan oli 40 % ja tuonnin 13 %. (taulukko 3.)

Vuonna 2002 Kaukoidän vienti suuntautui Kiinaan, Japaniin ja Etelä-Koreaan (65 % viennistä) ja sen tuonnista lähes puolet tuli Kiinasta ja Etelä-Koreasta. Tärkeitä tuontimaita olivat myös USA (17 %) ja Japani (12 %). Henkeä kohden laskettuna Kaukoidän vienti on Venäjän mittakaavassa arvoltaan kohtuullisen suurta (kts. taulukko 4).

Koko Venäjä on kaupassaan suuntautunut Eurooppaan, mikä näkyy sekä poliittisissa puheissa että kauppasuoksissa. Vuonna 2002 Venäjän viennistä 35 % meni EU-maihin ja 27 % tuonnista oli peräisin sieltä. APEC-maiden osuus oli vastaavasti 17 ja 13 %.²⁷

Taulukko 4. Tuonnin ja viennin merkitys Venäjän federaatiopiireissä vuonna 2001 (%-osuus ja dollaria/asukas)

	Vienti %	Tuonti %	Vienti/as. USD	Tuonti/as. USD
Venäjä	100	100	685	287
Keskinen	32.3	48.2	873	544
Luoteinen	8.8	16.1	609	467
Eteläinen	3.9	4.6	171	88
Volgan	14.9	6.9	464	91
Uralin	20.1	5.6	1584	185
Siperian	10.6	6.1	510	123
Kaukoidän	5.4	2.3	760	133

Lähde: Venäjän tilastolaitos

Rajakauppa on olennainen osa Venäjän Kaukoidän ja sen ulkomaisten rajanaapurien välistä kauppaa. Habarovskin, Primorskin ja Amurin alueilla sekä autonomisella Juutalaisalueella on yhteinen raja Kiinan kanssa ja Sahalinin saarella on vesiraja Japanin kanssa. Rajakauppa erityisesti Kiinan kanssa on kehittynyt viime vuosina myönteisesti. Rajakaupan osuus koko Kaukoidän ulkomaankaupasta arvioidaan 20-30 prosentiksi, mutta joillakin sen alueilla osuus on huomattavasti korkeampi. Primorskin ja Habarovskin alueilla osuus on yli 50 %.²⁸

Kauppasuhteiden kehittymisen taustalla ovat aina maiden väliset poliittiset suhteet. Vaikka perusta itsenäisen Venäjän Aasian-suhteiden parantumiselle luotiin jo vuonna

²⁷ Presidentti Putin totesi marraskuussa 2003: "Meille Eurooppa on luonnollisin ja tärkein kauppa- ja poliittinen partneri. Venäjähän ei sijaitse Amerikan mantereella, vaan Euroopassa. Tosin suuri osa alueestamme kuuluu Aasiaan, mutta siltikin Venäjä on pääosin eurooppalaisen kulttuuripiirin maa. Haluamme kehittää suhteitamme USA:han ja koko Amerikan mantereeseen, Aasiaan, mutta ennen kaikkea Eurooppaan." Gateway to Russia (<http://www.gateway2russia.com/>) (epävirallinen käännös englannista).

²⁸ Levintal (2003)

1998, jolloin Venäjä liittyi APEC:in (Asian Pacific Economic Cooperation) jäseneksi, suurempaa avautumista Venäjän ja Aasian maiden välisissä suhteissa on tapahtunut vasta presidentti Putinin kaudella. Tämä ei tarkoita, että suhteet olisivat nyt ongelmattomia. Venäjän ja kunkin yksittäisen maan välisissä suhteissa on omat erimielisyyksiä aiheuttavat kysymyksensä, joiden ratkaiseminen piristäisi myös maiden välistä kauppaa ja investointeja.

Venäjän ja Japanin pitäisi pystyä sopimaan neljän Kuriilien saaren hallinnasta. Kiista saarien hallinnasta, jotka Neuvostoliitto valtasi toisen maailmansodan lopulla, on kuitenkin estänyt maita solmimasta varsinaista rauhansopimusta. Kiinan kanssa yksi ydinkysymyksestä on kiinalaisten työntekijöiden laiton muutto etenkin Kaukoidän alueelle. Suhtautuminen kiinalaisiin on kaksijakoista – toisaalta alueelle tarvitaan työvoimaa oman nopeasti supistuvan väestökannan tilalle, mutta toisaalta alueen pelätään kiinalaistuvan liiaksi. Kiinalaiset ovat koko Venäjän mittakaavassa nopeimmin kasvava Venäjän vähemmistö ja Kaukoidässä kiinalaisten osuus kasvaa vieläkin nopeammin.²⁹

Venäjän suhteet Pohjois-Koreaan heikkenivät Neuvostoliiton romahtamisen ja markkinatalouteen tähtäävien uudistusten aloittamisen myötä 1990-luvun alussa. Maiden välisen kaupan supistumista korvasi puolestaan Venäjän lisääntynyt kauppa Etelä-Korean kanssa.³⁰ 2000-luvulla Venäjä on ilmaissut halunsa toimia välittäjänä Koreoiden välisessä dialogissa samoin kuin Pohjois-Korean ydinvoimaohjelmaan liittyvissä kysymyksissä.³¹ Venäjän rooli tuntuisi siis ainakin tällä hetkellä olevan enemmän poliittinen kuin suoranaisesti taloudelliseen yhteistyöhön pyrkivä, vaikeivät tällaisetkaan tavoitteet liene poissuljettuja.

On väistämätön tosiasia, että Kaukoidän taloudelle kauppa läheisten Aasian maiden kanssa on jatkuvasti tärkeämpää kuin kauppa Venäjän Euroopan puoleisten osien kanssa. Potentiaalia kaupan ja investointien kasvattamiseksi löytyy sekä Kaukoidästä että Aasiasta. Suurten, huomattavia pääomia vaativien yhteishankkeiden rahoittaminen on vielä pullonkaula, mutta pienimuotoinen kauppa kukoistaa jo nyt.

5 Yhteenveto ja johtopäätökset

Kontorovichin (2001) mukaan Venäjän Kaukoidän tulevaisuutta katsellaan yleisesti kahdesta eri näkökulmasta. Ensimmäinen näkökulma ("*ylikehittäminen*") perustuu ajatukseen, että Kaukoitää asutettiin ja teollistettiin Neuvostoliiton aikana liiallisessa määrin. Näkemyksen mukaan 1990-luvulta alkanut talouskriisi ja alueen kärsimä muuttotappio ovat seurausta sopeutumisesta markkinatalouden oloihin. Kehitys tulee jatkumaan, kunnes alueen väestömäärä ja taloudellinen aktiviteetti ovat markkinoiden määräämällä tasolla, mikä on merkittävästi pienempi kuin Neuvostoliiton aikana. Toisen näkemyksen ("*riisto*") mukaan alueen kehittäminen Neuvostoliiton aikana perustui luonnonvarojen riistoon ja muiden sektoreiden kehittämättä jättämiseen. Jatkossa on täysin mahdollista, että alueen väestömäärä ja tuotantovolyymi saavuttavat Neuvostoliiton aikaisen tason, mutta tuotantorakenne muuttuu.

Kumpikaan näkemyksistä ei varmastikaan ole täysin väärä. Markkinatalouden oloissa yritysten investointipäätöksillä on kuitenkin suurin merkitys Kaukoidän alueen tulevaisuudelle. Kannattavat alat houkuttelevat investoijia ja määräävät kehityksen suunnan. Toiseksi venäläinen aluepolitiikka on vielä täysin riittämätöntä tasoittamaan ja tukemaan

²⁹ <http://www.asiatimes.com> 09.12.03

³⁰ CDI Russia weekly; www.cdi.org/russia/263-7.cfm

³¹ www.eia.doe.gov/emeu/cabs/nkorea.html

aluekehitystä maan sisällä. Venäläisestä aluepolitiikasta puuttuu myös kokonaisvaltainen näkemys koko maan kehittämisestä hyvin integroituneeksi ja toimivaksi kokonaisuudeksi. Kuten aiempien vuosien valtaosin toteuttamatta jätetyt kehittämissuunnitelmat todistavat, valtio ei ole pystynyt lunastamaan Kaukoidän kehittämistä koskevia lupauksiaan edes suotuisan talouskehityksen oloissa.

Neuvostoliiton aikana Kaukoitää oli keinotekoisesti integroitu läntiseen Neuvostoliittoon, mutta markkinatalouden oloissa tämä ei ole enää mahdollista. Presidentti Putin totesi Amurin alueen pääkaupungissa Blagoveschenkissä kesällä 2000 pitämässään puheessa Kaukoidän ongelmien kumpuavan pitkälti juuri alueen suuresta välimatkasta maan väestöllisesti keskeisiin osiin³². Kaukoidän kasvava kauppa sen ulkomaisten rajanaapureiden kanssa on toki luonut talouskasvua ja auttanut sopeutumista. Venäjän etujen mukaista olisi tarjota Kaukoidän alueelle riittävän laajoja valtuuksia kehittää aluettaan olemassa olevien realiteettien mukaisesti. Toisaalta alueen kehittäminen vaatii myös keskushallinnon panostusta. Kaukoitää tarvitsee huomattavia infrastruktuuri-investointeja, jotta se voisi hyödyntää sijaintinsa tuomat edut. Infrastruktuuriin panostaminen saattaisi houkutella alueelle myös jalostavan teollisuuden yrityksiä, jolloin entistä enemmän Kaukoidän rikkaista luonnonvaroista saatavia tuloja jäisi alueelle.

³² Smith (2003), 5

Lähteet

Ahtola (2001). Matka Siperian halki. Trans-Siperian radan matkailullinen merkitys 1900-luvun alkuvuosikymmeninä.

http://www.tourismuninet.org/muuttuvamatkailu/2001/1_2001/matka_siperian_halki.html

Anon (2003). Survey on Chinese in Russia's Far East. *Global Times* 26.12.2003

Aton Capital (2004). A Guide to Russia's Regions.

Azizian, Rouben & Jasparro, Christopher (2003). Russia and Russian Far East: Transnational Security and Regional Cooperation, APCSS conference summary 2.-4.12.03, http://www.apcss.org/Conference/CR_ES/031202-04ES.htm

BBC News

<http://newsvote.bbc.co.uk/mpapps/pagetools/print/news.bbc.co.uk/1/hi/programmes>

Berkowitz, D. & DeJong D.(2003). Regional integration: An empirical assessment of Russia. Department of Economics University of Pittsburgh February 2003

Berkowitz, D. & DeJong D.(1998). Russia's internal border. The William Davidson Institute University of Michigan Business School. Working paper 189, July 1998.

BOFIT Viikkokatsaus nro 20/2004; 13.5.2004

Bradshaw Michael J. (ed.) (2001). The Russian Far East and Pacific Asia – Unfulfilled Potential. Curzon Press, 2001.

Bradshaw Michael J. & Lynn Nicholas J. (1998). Resource-Based Development in the Russian Far East: Problems and Prospects. *Geoforum*, vol.29, No 4, 375-392

Gardner, B. & K.N. Brooks (1994). Food Prices and Market Integration in Russia: 1992-1994. *American Journal of Agricultural Economics*, 76, 641-666

Glosserman, Brad (2003). All eyes on Russia's Far East: filling a regional vacuum. *Japan Times* 9.3.2003

Gluschenko, Konstantin (2004). Integration of the Russian Market. Empirical Analysis. Economics Education and Research Consortium. Working Paper Series No 04/06

Goskomstat (Venäjän tilastolaitos) (2002). Regiony Rossii – Sotsialno-ekonomitseskije pokazateli.

Heleniak, Timothy (2001). Demographic Change in the Russian Far East kirjassa Bradshaw Michael J. (ed.) (2001). The Russian Far East and Pacific Asia – Unfulfilled Potential. Curzon Press, 2001

Ishajev, V.I.: Strategija razvitija Dalnego Vostoka v izmenjajuschemsja mire, esitelmä kv. symposiumissa, Habarovsk 6.5.2003

Kontorovich, Vladimir (2001). Economic Crisis in the Russian Far East: Overdevelopment or Colonial Exploitation? *Post-Soviet Geography and Economics* 2001,42, No6, 391-415

North, Robert (2001). The Transport System in the Russian Far East kirjassa Bradshaw Michael J. (ed.) (2001). *The Russian Far East and Pacific Asia – Unfulfilled Potential*. Curzon Press, 2001.

Lallukka, Seppo (2004). Venäjän väestönlaskennan ensimmäisiä tuloksia. Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti. Tiedonantoja ja Katsauksia 2/2004.

Levintal A.B.: Prigranitsnoje sotrudnitsestvo kak forma integratsii Dalnego Vostoka i Zabaikalja v region SVA, esitelmä 5. kv. investointifoorumissa, Habarovsk 16.-17.9.2003

Minakir, Pavel A. (2001). The Economic Situation in the Russian Far East: contemporary problems and prospects for the future in Bradshaw (2001) (see above), 32-50

Rudko-Silivanov, V.V.: Novyje realii integratsii Dalnego Vostoka v rossijskoje ekonomit-seskoje prostranstvo, esitelmä seminaarissa "The Russian Far East: Strengths and Weaknesses of Economic Integration", Habarovsk 25.-25.11.2003

Smith, Mark A. (2003). The Russian Far East: Drift From the Centre? *Conflict Studies Research Centre E 112*, September 2003

Transportnaja strategija Rossijskoj Federatsii, projekt 18.12.03

Internet-lähteitä

www.startribune.com/stories/535/4518896.html

www.channelnewasia.com 15.12.03

vn.vladnews.ru/News/upd02_2.HTM

www.gateway2russia.com/

www.asiatimes.com 09.12.03

www.cdi.org/russia/263-7.cfm

www.eia.doe.gov/emeu/cabs/nkorea.html

- 2001 *No 1* Magnus Feldmann - Razeen Sally: From the Soviet Union to the European Union: the political economy of Estonian trade policy reforms, 1991-2000
No 2 Tuuli Koivu - Iikka Korhonen: Talouskasvu ripeää Baltiassa vuonna 2000
No 3 Jouko Rautava: Suomen Venäjän-kauppa 2000 - Epävakaa toimintaympäristö rajoittaa kauppaa
No 4 Iikka Korhonen: EU-kandidaatit ja rahaliitto
No 5 Pekka Sutela: Venäjän talouden kasvunäkymät
No 6 János Gács, Iikka Korhonen and Mare Randveer: The Impact of EMU's Third Stage on Estonian Economic Development, 1999-2000
No 7 Jouko Rautava: Venäjän reformistrategia: rakenneuudistukset vs. liberalisointi
No 8 Tuuli Koivu: Current issues in pension reform in the Baltics
No 9 Jaana Rantama: Baltian pankkijärjestelmät
No 10 Pekka Sutela: Venäjän talouspolitiikka ja talouden näköalat lokakuussa 2001
No 11 Pekka Sutela: Finnish relations with Russia 1991-2001: Better than ever?
No 12 Tarja Kauppila: Puolan talouskasvu hidastuu
No 13 Katja-Leea Klemola: Siirtymätalouksien tutkimuslaitoksen lukijatutkimus
No 14 Katja-Leea Klemola: Survey of readers of BOFIT publications, spring-summer 2001
No 15 Michael Funke: Determining the taxation and investment impacts of Estonia's 2000 income tax reform
No 16 Merja Tekoniemi: Venäjän maatalouden kehitys ja uudistaminen 1990-luvulla
No 17 Jian-Guang Shen: China's Exchange Rate System after WTO Accession: Some Considerations
- 2002 *No 1* Juhani Laurila: Determinants of transit transports between the European Union and Russia
No 2 Tarja Kauppila: Polish Economic Review 1/2002
No 3 Tuomas Komulainen: Elokuun 1998 talouskriisi
No 4 Laura Solanko - Merja Tekoniemi: Fiskaalifederalismi Venäjällä
No 5 Jian-Guang Shen: China's Macroeconomic Development in 2001
No 6 Tuuli Koivu: Vuosi 2001 Baltiassa
No 7 BOFIT: Näkökulmia Venäjän talouteen - BOFIT-seminaari 13.5.2002
No 8 Pekka Sutela: Combining the incompatibles: fixed exchange rate, liberalisation and financial development in Estonia
No 9 Tarja Kauppila: Polish Economic Review 2/2002
No 10 Iikka Korhonen: Selected Aspects of Monetary Integration
No 11 Tuuli Koivu: Banking and Finance in the Baltic Countries
No 12 Filippo Ippolito: The Banking Sector Rescue in Russia
No 13 Antje Hildebrandt: What is Special about Enlarging the European Union towards the East? A Comparison with the Southern Enlargement
- 2003 *No 1* Marco Fantini: An evaluation of draft legislation on Russian deposit insurance
No 2 Jian-Guang Shen: China's Economic Development in 2002
No 3 Komulainen, Korhonen I, Korhonen V, Rautava, Sutela: Russia: Growth prospects and policy debates
No 4 Tuomas Komulainen: Polish Economic Review 1/2003
No 5 Abdur Chowdhury: Banking reform in Russia: Winds of change?
No 6 Laura Solanko: Why favor large incumbents? A note on lobbying in transition
No 7 Tuuli Koivu: Suotuisa kehitys jatkui Baltian maissa vuonna 2002
No 8 BOFIT: Näkökulmia Venäjän talouteen - BOFIT-seminaari 22.5.2003
No 9 Merja Tekoniemi: Venäjän maatalous 2000-luvulla - Venäjästäkö viljanviejä?
No 10 Abdur Chowdhury: WTO accession: What's in it for Russia?
No 11 Tuomas Komulainen: Polish Economic Review 2/2003
- 2004 *No 1* Elena Smirnova: Impact of Cross-listing on Local Stock Returns: Case of Russian ADRs
No 2 Seija Lainela - Pekka Sutela: European Union, Russia, and TACIS
No 3 Seija Lainela: Investoinnit kasvussa Venäjällä
No 4 BOFIT: Venäjän talous Putinin aikana
No 5 Merja Tekoniemi: Venäjän Kaukoidän taloudellinen integraatio